

Seminaria magisterskie 2026–2028

1. Seminarium grupa edycyjna: cyfrowe edycje naukowe – między dokumentacją a interpretacją

dr hab. Magdalena Komorowska

Katedra Edytorstwa i Nauk Pomocniczych

Wydział Polonistyki UJ

Uczestnicy seminarium zapoznają się z aktualnymi teoriami i praktykami edytorstwa naukowego w kontekście edycji cyfrowych. Przedmiotem refleksji będą działania edytorskie różnych dyscyplin, z naciskiem na edytorstwo dzieł literackich i dokumentów, w tym źródeł historycznych i korespondencji. Seminarium będzie okazją do namysłu, w jaki sposób cyfrowe edytorstwo naukowe jest interpretacją i w jaki sposób wpływa na recepcję wydawanych materiałów. Uczestnicy seminarium zapoznają się z najważniejszymi teoriami tekstologicznymi i instrukcjami edytorskimi, które leżą u podstaw modelowania i prezentacji danych w cyfrowych edycjach naukowych. Podstawą rozważań będą artykuły i opracowania naukowe z zakresu edytorstwa naukowego i humanistyki cyfrowej, różnego rodzaju realizacje edytorskie (zarówno tradycyjne, jak i cyfrowe) oraz projekty realizowane przez studentów.

Warunkiem zaliczenia seminarium jest przygotowanie pracy magisterskiej polegającej na opracowaniu cyfrowej edycji naukowej w formie funkcjonalnej aplikacji wraz z pisemną dokumentacją. Temat projektu edytorskiego, jego zakres i charakter zostaną ustalone indywidualnie z prowadzącą seminarium.

2. Seminarium grupa edycyjna: edycje cyfrowe jako przyszłość humanistyki

dr Katarzyna Szarszewska

Instytut Germanistyki i Nordystyki

Wydział Filologiczny UJ

Jagiellońskie Centrum Badań nad Zbiorami Berlińskimi

Celem seminarium magisterskiego jest stworzenie przez seminarzystów, we współpracy i pod kierunkiem prowadzącego, indywidualnych cyfrowych projektów edytorskich udokumentowanych w formie pracy pisemnej. W toku zajęć seminarzystom przekazane zostaną teoretyczne i praktyczne podstawy cyfrowego edytorstwa naukowego, obejmujące wiedzę z zakresu:

- pogłębionej filologicznej i semantycznej analizy tekstu, będącej punktem wyjścia dla jego interpretacji pod kątem stworzenia naukowej edycji;
- krytyki tekstu i tworzenia komentarza tekstologicznego;
- wykorzystywania innowacyjnych narzędzi cyfrowych usprawniających pracę edytorską (np. narzędzia OTR oraz HTR, użycie sztucznej inteligencji, linkowanie baz danych);
- standardów opisu tekstów (XML/TEI) i stosowania tych standardów w praktyce (nauka kodowania tekstu w języku znaczników);
- wyzwań związanych z otwartym dostępem i prawami autorskimi oraz długotrwałym przechowywaniem danych cyfrowych.

Seminarium ma uzmysłwić magistrantom fundamentalną zmianę, jaka zaszła w sposobie uprawiania humanistyki (w szczególności filologii) wraz z ukształtowaniem się jej nowej gałęzi, jaką jest humanistyka cyfrowa oraz wskazać na konieczność rozwoju i pogłębiania umiejętności z zakresu cyfrowego edytorstwa jako tych, które są nieodzowne w pracy współczesnego edytora tworzącego nowoczesne edycje.

Seminarzyści zostaną uwrażliwieni na potrzebę naukowego edytorskiego opracowywania i udostępniania w formie cyfrowej niepublikowanych dotąd źródeł rękopiśmiennych przechowywanych w bibliotekach i archiwach europejskich. Szczególny nacisk w tym

kontekście położony zostanie na zapoznanie magistrantów z historią i bogactwem rękopiśmiennych kolekcji znajdujących się w Bibliotece Jagiellońskiej, stanowiących unikalne dziedzictwo europejskie, czekające wciąż na udostępnienie (planowane zajęcia w Czytelni Rękopisów BJ).

Prowadzący stawia sobie za cel stworzenie atmosfery naukowej sprzyjającej rozwijaniu zainteresowań badawczych seminarzystów przy uwzględnieniu ich indywidualnych potrzeb i kompetencji. Magistranci będą mieli swobodę w wyborze tekstów źródłowych do cyfrowej edycji lub reedycji. Mogą być to teksty różnego rodzaju (teksty literackie i nieliterackie, dokumenty autobiograficzne, w tym listy, dokumenty historyczne, akty prawne etc.), pochodzące z różnych epok i napisane w różnych językach. Seminarzyści mogą liczyć na merytoryczne wsparcie w dokonaniu edycji cyfrowych także źródeł niepolskojęzycznych, zwłaszcza niemieckich, angielskich i francuskich. Zakończone sukcesem projekty edycyjne zostaną opublikowane w infrastrukturze oferowanej przez UJ.

3. Seminarium grupa filologiczna: językoznawstwo w perspektywie Digital Humanities

dr hab. Rafał Górski, prof. UJ

Instytut Językoznawstwa, Przekładoznawstwa i Hungarystyki

Wydział Filologiczny UJ

Seminarium poświęcone jest badaniu języka w perspektywie Digital Humanities, rozumianej jako obszar łączący refleksję humanistyczną z cyfrowymi metodami gromadzenia, opracowywania, analizy, reprezentacji i interpretacji danych. Punktem wyjścia jest język jako podstawowe narzędzie komunikacji i zarazem szczególny rodzaj danych, poprzez które człowiek poznaje, opisuje i interpretuje świat. Zwróćmy uwagę, że język jest bowiem nie tylko przedmiotem badań językoznawczych. Do języka i tekstów odwołują się również literaturoznawstwo, historia, filozofia, teologia, prawo, antropologia, socjologia, kulturoznawstwo czy politologia. W wielu przypadkach język stanowi podstawowy, a niekiedy

jedyny dostępny sposób dotarcia do badanego zjawiska, wydarzenia, idei lub praktyki społecznej.

Seminarium rozpoczyna się od teoretycznych podstaw językoznawstwa: pytania o to,

- czym jest język,
- czym zajmuje się językoznawstwo i jaki jest jego status epistemologiczny
- czym jego sposób badania języka różni się od podejść właściwych innym dyscyplinom humanistycznym
- czym różni się podejście formalne od podejścia ilościowego i empirycznego – oraz możliwości i ograniczenia każdego z nich.

Szczególne miejsce zajmuje językoznawstwo korpusowe i problematyka cyfrowych zasobów językowych. Uczestnicy poznają rodzaje pytań i problemów językoznawczych, które można rozwiązywać za pomocą korpusów, a także uczą się krytycznie oceniać sposób konstruowania, reprezentatywność, anotację i możliwości analityczne tychże. Korpus jest tu traktowany nie tylko jako narzędzie, lecz jako cyfrowa reprezentacja materiału językowego, której struktura i sposób opracowania wpływają na możliwości badawcze. W podobny sposób analizowany jest słownik, w szczególności słownik specjalistyczny, jako uporządkowany zbiór danych i specyficzna baza wiedzy, którą można poddawać analizie z wykorzystaniem metod językoznawczych i cyfrowych.

Seminarium ma na koniec charakter badawczy i prowadzi do samodzielnego projektu. Uczestnicy formułują problem badawczy z zakresu językoznawstwa (szeroko rozumianego), określają materiał i metodę jego analizy, krytycznie oceniają dostępne źródła i narzędzia, a następnie na tej podstawie przygotowują pracę magisterską.

Na koniec wyraźnie podkreślam: celem seminarium jest sformułowanie rzeczywistego problemu badawczego (oczywiście we współpracy z prowadzącym seminarium) i napisanie na jego temat pracy magisterskiej.

4. Seminarium grupa filologiczna: stylistyka komputerowa tekstu literackiego w oryginale i przekładzie

dr hab. Jan Rybicki, prof. UJ

Instytut Filologii Angielskiej

Wydział Filologiczny UJ

Każdy, kto pisze, pisze trochę inaczej. Nie chodzi (tylko) o kształt pisma (kto zresztą pisze dziś nie na komputerze czy telefonie?). Każdy, kto pisze, troszeczkę inaczej używa języka i różnych elementów jego. Chodzi nie tylko o tak łatwo widoczne pretensjonalności, jak te w powyższych zdaniach. Niektórych z tych różnic nie dostrzegamy gołym okiem, a wtedy potrzebujemy bardziej spostrzegawczych i lepiej liczących narzędzi, niż nasze ludzkie czytanie.

Stylistyka komputerowa – bo to ona takie narzędzia wypracowuje – przydaje się w najróżniejszych sytuacjach. Potrafi wykryć, kto z kilku podejrzanych napisał paskudny i kłamliwy (albo i nie kłamliwy) anonim. Albo kto napisał powieść, której autor od wieków był nieznany. Albo kim jest naprawdę nieistniejąca a przecież wielce popularna Elena Ferrante, autorka takich powieści jak *Genialna przyjaciółka*. Albo czy Harper Lee naprawdę napisała tylko jedną powieść, *Zabić drozda*, a może jednak dwie powieści. Albo czy autorka książeczek o Harrym Potterze i autor kryminałów sygnowanych nazwiskiem Galbraith to rzeczywiście jedna i ta sama osoba. Albo – z najnowszych problemów – czy dany tekst napisała jeszcze ludzka ręka, czy jednak już tylko AI.

Zresztą stylometria (to częściej używany synonim stylistyki komputerowej) nie kończy się na tych literackich czy Nieliterackich śledztwach. Stylometria poszukuje odpowiedzi na pytania bardziej ogólne. Kogo widać lepiej w tekście tłumaczonym na inny język: autora oryginału czy tłumacza? Czy pisarze należący do tej samej epoki czy tego samego trendu literackiego piszą podobnie? Czy gatunek i rodzaj literacki też mają własne cechy ilościowe? A że przy rozwiązywaniu takich problemów liczba tekstów często przekracza to, co może przeczytać samotny, choćby najłapczywszy czytelnik, stylistyka komputerowa pomaga „przeczytać” (tylko

jakby trochę inaczej) bardzo wielkie zasoby tekstowe – wystarczy mieć je w postaci elektronicznej.

Tak wygląda zakres tematyczny dwuletniej przygody z komputerem i tekstem, którą proponuje niniejsze seminarium. Wraz z poznawaniem podstawowych metod stylistyki komputerowej każde z uczestników wybierze sobie konkretny problem badawczy i – to nie żart – przyczyni się w ten sposób do pogłębienia naszej wiedzy w tej dziedzinie. Projektowy charakter seminarium oznacza, że prace magisterskie tworzone podczas dwuletniego cyklu stanowić będą tylko w niewielkim stopniu typowy dla tradycyjnej humanistyki przegląd literatury przedmiotu; głównym celem seminarium jest umożliwienie studentom samodzielnego rozwiązywania zagadnień badawczych z zakresu ilościowej analizy filologicznej i przygotowania ich do późniejszej pracy w instytucjach badawczych i firmach analitycznych.

Uczestnictwo w tym seminarium nie wymaga żadnej znajomości programowania. Wszelkie metody komputerowe będą od początku wprowadzane łagodnie, w sposób przyjazny dla nawet najbardziej zdeklarowanych humanistów. Pozostałych umiejętności humanistyczno-cyfrowych uczestnicy nabędą w trakcie innych zajęć na naszych kierunku – te też się przydadzą.